

**ŞUŞADA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QIRMIZI KİTABINA DAXİL
EDİLƏN BÖCƏK - CARABUS (PROCERUS) CAUCASICUS SSP. CAUCASICUS ADAMS,
1817 - QAFQAZ İLBIZYƏYƏN FIŞQIRDANI**

İradə Nuriyeva

AMEA-nın Zoologiya İnstitutu

Dəstə: Coleoptera (Sərtqanadlılar), fəsilə: Carabidae (Karabid böcəklər), *Carabus (Procerus) caucasicus* ssp. *caucasicus* Adams, 1817 – Qafqaz ilbizyeyən fişqırdanı.

Qafqaz ilbizyeyən fişqırdanı Azərbaycan entomofaunasının bəzəyidir. Ən böyük karabid böcəkdir. Bədəninin uzunluğu 40-50 mm, alt hissəsi qara, üst hissəsi isə metal parıltılı göy və ya bənövşəyi rəngdədir. Bu böcəyi ilbizlə qidalandığına görə və təhlükə hiss etdikdə xüsusi maye püskürdüyündən ilbizyeyən fişqırdan kimi tanıyırlar. Kateqoriyası və statusu: (IV-NT) Təhlükə həddinə yaxınlaşır, yaxın gələcəkdə təhlükəli vəziyyətə düşə bilər. Cənubi Qafqaz endemidir.

Azərbaycanda Böyük Qafqaz və Kiçik Qafqazın (Şuşa ətrafı, Daşaltı dərəsi) dağ və dağətəyi rayonlarında dəniz səviyyəsindən 1200 m-ə qədər yüksəklikdə yayılmışdır. Meşə və bağlarda rütubətli yerlərdə yaşayır. Qışlayan böcəklər ilkin yazda təbiətdə görünməyə başlayır və yayın ortasına qədər rast gəlinir. Cütləşmə və yumurtaqoyma prosesi yazın sonunda gedir. Sürfələr yayda inkişaf edir, sentyabrın əvvəlində yeni nəslin böcəkləri əmələ gəlir və onlar oktyabrda qışlamaya gedir. Böcək yırtıcıdır, zərərli ilbizlərlə qidalanmaqla fayda verir. Narahat edilmiş böcəklər zəhərli maye ifraz edir. Təbii düşmənləri və xəstəlikləri məlum deyildir.

AMEA-nın Zoologiya İnstitutunun kolleksiyasında Qarabağdan toplanmış bu böcəyin nadir nümunələri mövcuddur. Bu növün bir neçə yarımnövü də vardır ki, M. Vinovski tərəfindən (Etiket *C. scabrosus colchicus* Moteht сел. Гадруд Джабраилский р. 19.V.1924. Kaukasus. Шуша, М.Виновский, Karabach Lysogorsk. 1900 m. 25.VIII.1933) toplanmışdır.